

Яковенко Р. В.

Кіровоградський національний технічний університет

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Однією із складних та визначальних проблем соціально-економічного прогресу є розвиток людини, зміна її місця і ролі у виробництві та суспільстві. Вона є головною продуктивною силою суспільства, її праця – джерело багатства країн і народів. Створюючи нові продуктивні сили, людина змінює характер і умови своєї праці, мотивацію праці та умови життя, підвищує освітній, професійно-технічний і культурний рівень. Людина – не лише головний рушій, а й критерій цивілізаційного прогресу.

К. Маркс обґрунтував закономірність у розвитку людини, яка полягає у переході від людини економічної (*homo economicus*) до людини творчої (*homo creativus*). Це формулювання має світоглядне значення і одночасно воно є методологічною основою дослідження розвитку людини. Завдання економічної теорії полягає в тому, щоб на кожному історичному етапі розкривати те нове, що з'являється у праці людини, у її виробничому і соціальному становищі. Це має велике теоретичне і практичне значення, дозволяє враховувати і реалізовувати нові процеси в організації та управлінні виробництвом, у системі стимулювання праці, в удосконаленні соціальної політики.

Особливо істотні зміни відбуваються у людині та її праці в умовах переходу від індустріальної до постіндустріальної економіки. Віками, навіть тисячоліттями людина була „економічною”, засобом виробництва, головними були продуктивні якості людини, її здатність до праці. Саме вони визначали значення людини, її місце і роль у виробництві та суспільстві, зумовлювали відображення цих якостей людини у специфічних категоріях: робоча сила, вартість товару робоча сила, трудовий потенціал країни чи регіону, відтворення робочої сили тощо.

Цивілізаційний прогрес поступово, але невпинно долає однобічний підхід до людини та її розвитку. Нова техніка і технологія змінюють характер

праці, поряд з продуктивними якостями зумовлюють все ширший розвиток і використання інтелектуальних, соціальних і духовних якостей людини, забезпечуючи рух суспільства до всебічно розвиненої людини.

Вже на вищих ступенях індустріальної економіки науково-технологічний прогрес, розвиток механізації і автоматизації виробництва дозволив не лише перекласти на машини важку працю, але й звільнити людину від виконання виробничих операцій, вивести її з безпосереднього виробничого процесу, перетворити її у контролера і наладника роботи устаткування. Ці істотні зміни у виробництві потребували підвищення загальної і професійно-технічної освіти, культурного і науково-технічного зростання працівника. Функції контролера і наладника устаткування підвищували відповідальність людини за безперебійне функціонування окремих складних машин чи їх систем, бо саме від неї залежали кінцеві результати виробництва.

Нове становище і нова роль у виробництві, разом із зростанням освітнього та професійно-технічного рівня, культури, підносило людину. Ці об'єктивно зумовлені процеси ще більше інтенсифікуються в процесі становлення нового технологічного способу виробництва, перетворення інформації, знань у вирішальний фактор виробництва. Будучи формою реалізації розумового потенціалу людини, вони забезпечують інтелектуалізацію виробництва, подальше піднесення культурно-технічного рівня працівника, швидкий розвиток його соціально-психологічних і духовних якостей.

Інтелектуалізація все глибше змінює характер праці, підвищуючи питому вагу розумової праці, збільшуючи елементи творчості, все більше перетворюють працю із необхідності у життєву потребу. Це створює нову ситуацію, коли поряд з продуктивними якостями все ширше проявляються інтелектуальні, соціальні і духовні риси людини. За цих умов характеристика людини такими поняттями як фактор виробництва, робоча сила тощо, є неповною, обмеженою. Це вже не трудовий потенціал, тобто не лише економічні, продуктивні здібності людини. Нове становище і роль людини на виробництві та в суспільстві знаходить більш повне і точне відображення у

понятті людський потенціал, який характеризує не лише економічні, але й інтелектуальні, соціальні і духовні риси людини у їх сукупності, єдності. Це нове поняття є важливою віхою на шляху переходу від економічної людини до людини творчої. Для подальшого розвитку людини потрібні не лише глибокі зміни у техніці і технології виробництва, але й формування нового громадянського суспільства.

Теорія людського потенціалу визначає суспільно-еволюційні зміни у процесі праці, формує нові пріоритети економічної діяльності, аналізує економічні та суспільні перетворення, що відбуваються внаслідок науково-технічного прогресу та впровадження його результатів у суспільне життя. Вона здійснює порівняння поглядів на роль людини у виробництві та виробничу продуктивність, які відображені у доробках представників різних економічних шкіл і течій.

Людський потенціал є суспільною категорією, що характеризує та визначає дедалі зростаючу спроможність людини до виконання соціально-економічних функцій, якісне зростання людини у виробничій сфері та в багатьох спектрах суспільних відносин. Людський потенціал реалізується в процесі інтелектуаломісткої праці та творчої діяльності, і визначає розвиток людини не лише як спосіб підвищення продуктивності праці, а як кінцеву мету виробничих та суспільних відносин.